

ระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมือง:
ศึกษาเปรียบเทียบไทยและมาเลเซีย
ระหว่างปี พ.ศ. 2540-2564*

จิราภรณ์ คำจันทร์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Email: jiraporn@sgswu.ac.th

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “ระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมือง: การศึกษาเปรียบเทียบไทยและมาเลเซีย” ประจำปี 2564 สนับสนุนโดย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วารสารวิจัยสังคม ปีที่ 44 ฉบับที่ 2 (ก.ค.-ธ.ค. 2564) หน้า 49-94.

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการศึกษาระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมืองเปรียบเทียบไทยและมาเลเซียระหว่างปี พ.ศ. 2540-2564 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมืองเปรียบเทียบไทยและมาเลเซีย และวิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่างของระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมืองต่อเสถียรภาพทางการเมืองของไทยและมาเลเซีย ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการวิจัยเอกสาร และการศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่าง

ผลการศึกษาพบว่า ระบบการเลือกตั้งของไทยและมาเลเซียแม้จะเป็นระบบพหุนิยม หรือเสียงข้างมากธรรมดาซึ่งเอื้อต่อพรรคการเมืองขนาดใหญ่ และระบบพรรคการเมืองจำนวนน้อยพรรค แต่รูปแบบการเลือกตั้งของไทยนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของรัฐธรรมนูญบ่อยครั้ง เช่น ระบบเขต เขตละคนเสียงข้างมากธรรมดา ระบบเขต ๆ ละ 1-3 คนเสียงข้างมากธรรมดา และระบบเลือกตั้งแบบผสมระหว่างระบบสัดส่วนและระบบเขต ซึ่งนำมาใช้ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา โดยรูปแบบการเลือกตั้งเหล่านี้ของไทยมักจะนำไปสู่ระบบหลายพรรคการเมืองที่ส่งผลต่อเสถียรภาพทางการเมือง และยังคงไม่มีฉันทามติเกี่ยวกับระบบการเลือกตั้ง ขณะที่มาเลเซียใช้ระบบเขต เขตละคนเสียงข้างมากธรรมดาโดยตลอด และนำมาสู่ระบบพรรคเด่นพรรคเดียว ซึ่งส่งผลต่อเสถียรภาพทางการเมืองที่มีมากกว่าไทย อย่างไรก็ตาม การเลือกตั้งสองครั้งที่ผ่านมา มีแนวโน้มที่จะนำไปสู่ระบบหลายพรรคการเมือง

คำสำคัญ: ระบบการเลือกตั้ง, ระบบพรรคการเมือง, ไทย, มาเลเซีย

**Electoral Systems and Political Party Systems:
A Comparative Study of Thailand and Malaysia
during A.D. 1997-2021***

Jiraporn Domjun

The Faculty of Social Science, Srinakharinwirot University

Email: jiraporn@gswu.ac.th

* This article is part of the research project “**Electoral Systems and Political Party Systems: A Comparative Study of Thailand and Malaysia**” Year 2021, funded by Faculty of Social Science, Srinakharinwirot University.

Abstract

The study compares Thailand and Malaysia's electoral and political party systems from the year of A.D. 1997-2021. The objective is to investigate the electoral systems of both countries, compare their political party systems, and analyze the similarities and differences between the electoral system and the political party system as they pertain to their political stability. It employs qualitative research adopting the documentary and comparative methods of similarities and differences.

The findings reveal that the election system of Thailand and Malaysia are Plurality Systems or the first-past-the-post with the major political parties benefits and leads to a small number of the political party system. However, Thailand's electoral system is often changed according to the constitutions, such as a Majoritarian system, single-member constituencies; a Majoritarian system, multi-member constituencies; and a Mixed system with constituency and apportionment systems which was the electoral system since 2001. These electoral systems often lead to a multi-party system that affects political stability, and there is still no consensus on the electoral system. On the other hand, Malaysia has always used a Majoritarian system and single-member constituencies which leads to the predominant one-party system, resulting in a better ability to maintain political stability. However, the past two elections have tended towards a multi-party system.

Keywords: Electoral Systems, Political Party Systems, Thailand, Malaysia

บทนำ

ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความแตกต่างกันในเรื่องขนาดพื้นที่ วัฒนธรรม เชื้อชาติ ภาษา ประสบการณ์การพัฒนา ประวัติศาสตร์การเป็นอาณานิคม กระบวนการได้มาซึ่งอิสรภาพ โดยเฉพาะการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งพบว่า ประเทศในภูมิภาคนี้ส่วนใหญ่กำลังอยู่บนเส้นทางของการทำให้เป็นประชาธิปไตย (democratization) บางประเทศเป็นประชาธิปไตยที่ล้มลุกคลุกคลานและเกิดรัฐประหารบ่อยครั้ง บางประเทศมีการเลือกตั้งแต่มีพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวที่ครองอำนาจอย่างยาวนาน บางประเทศเข้าสู่เส้นทางประชาธิปไตยที่ตั้งมั่น (Economist Intelligence, 2021) และความสำเร็จในการจัดตั้งเป็นประชาคมอาเซียนอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2558 ภายใต้คำขวัญ “หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งเอกลักษณ์ หนึ่งประชาคม” โดยมุ่งเน้น 3 เสาหลัก คือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (Association of Southeast Asian Nations, 2020) บนพื้นฐานความแตกต่างหลากหลายดังกล่าวข้างต้น ยิ่งทำให้การศึกษาปรากฏการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะปรากฏการณ์ทางการเมืองของประเทศในภูมิภาคนี้ยิ่งน่าสนใจ โดยเฉพาะระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมือง ซึ่งเป็นสถาบันทางการเมืองที่สำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตยว่าเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร และส่งผลอย่างไรต่อการทำให้เป็นประชาธิปไตย

บทความวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมืองเปรียบเทียบไทยและมาเลเซีย ซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีความสัมพันธ์มาอย่างยาวนาน โดยสองประเทศนี้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2500 (กระทรวงการต่างประเทศ, 2565) และยังมีความสัมพันธ์อันดีในหลายระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือในการแก้ปัญหาคาความไม่สงบ

ใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ของไทย อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในทางประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครอง พบความแตกต่างของสองประเทศนี้ กล่าวคือ มาเลเซีย เคยผ่านประสบการณ์การเป็นอาณานิคมตะวันตก ในขณะที่ไทยเป็นประเทศเดียวในภูมิภาคนี้ที่ไม่เคยตกเป็นอาณานิคมของประเทศตะวันตก อย่างไรก็ตาม มาเลเซียถือได้ว่ายังมีความโชคดีกว่าบางประเทศในภูมิภาคนี้ที่การได้มาซึ่งอิสรภาพ ไม่มีความยุ่งยากจากสงครามทั้งภายในและภายนอกประเทศ และหลังได้รับเอกราช มาเลเซียมีการพัฒนาเศรษฐกิจที่โดดเด่นจนได้ชื่อว่าเสือแห่งเอเชีย ในขณะที่ไทยกลับไม่สามารถกลายเป็นเสือแห่งเอเชียตามที่เคยถูกคาดการณ์ไว้ เนื่องจากประสบกับวิกฤติเศรษฐกิจครั้งรุนแรงที่รู้จักในนาม “ต้มยำกุ้ง” ในปี พ.ศ. 2540

นอกจากนี้ ทั้งสองประเทศนี้ ยังมีปัจจัยด้านสังคมที่แตกต่างกัน โดยมาเลเซียเป็นประเทศที่มีความหลากหลายของชาติพันธุ์มากกว่าของไทย แต่สองประเทศนี้มีลักษณะร่วมกันอย่างสำคัญคือ การใช้ระบบการปกครองแบบรัฐสภา โดยระบบนี้แน่นอนว่า มีข้อดีเกี่ยวกับเสถียรภาพทางการเมือง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลไม่ได้มีวาระที่ตายตัวและหากรัฐบาลเป็นรัฐบาลผสม ก็อาจจะนำมาสู่ปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองนั่นเอง อย่างไรก็ตามหากมองในมุมมองประเด็นนี้ก็อาจจะมองได้ว่าสร้างความยืดหยุ่นให้กับการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล หากรัฐบาลขาดประสิทธิภาพในการบริหารราชการแผ่นดินหรือขาดเสถียรภาพ อำนาจในการตัดสินใจเพื่อเลือกตั้งตัวแทนจะกลับคืนสู่ประชาชนได้เร็วขึ้น ด้วยการประกาศยุบสภา โดยไม่ต้องปล่อยให้สถานการณ์เช่นนั้นยืดเยื้อ

โดยคำว่า “เสถียรภาพทางการเมือง” (political stability) ในที่นี้หมายถึง ความมั่นคงต่อเนื่องของระบบการเมืองใดระบบการเมืองหนึ่งและความต่อเนื่องของรัฐบาลซึ่งเข้าสู่อำนาจและหมดวาระตามกติกาทางการเมือง กรณีของไทย สถานการณ์ทางการเมืองที่ผ่านมาพบว่า การเมืองไทยมีปัญหาด้านเสถียรภาพ

ทางการเมืองบ่อยครั้ง กรณีนี้สะท้อนจากจำนวนการเกิดรัฐประหารที่มีจำนวนมากถึง 13 ครั้ง รวมถึงการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญบ่อยครั้ง โดยฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันคือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นฉบับที่ 20 ขณะที่มาเลเซียการเมืองมีเสถียรภาพมากกว่าทั้งที่ใช้รูปแบบการปกครองแบบรัฐสภาเช่นเดียวกัน และการรัฐประหารเกิดเพียงครั้งเดียวคือเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2512 และเป็นไปด้วยเหตุผลแห่งความจำเป็นในการระงับสถานการณ์ความขัดแย้งไม่ให้บานปลาย โดยการรัฐประหารก็ไม่ได้นำมาสู่ผู้นำทางการเมืองที่มาจากกองทัพแต่อย่างใด และในฐานะที่การเลือกตั้งและพรรคการเมืองเป็นสถาบันทางการเมืองที่สำคัญที่จะส่งผลให้เกิดเสถียรภาพทางการเมือง กล่าวคือ การเลือกระบบเลือกตั้งแบบใดแบบหนึ่งจะโน้มนำไปสู่ระบบพรรคการเมืองที่แตกต่างกัน โดยระบบพรรคการเมืองแต่ละระบบจะเอื้อต่อการมีเสถียรภาพทางการเมืองแตกต่างกัน รวมถึงการใช้ระบบการเลือกตั้งแบบเดียวสะท้อนถึงฉันทามติในกติกการเลือกตั้งมากกว่าระบบการเลือกตั้งที่เปลี่ยนแปลงบ่อยครั้งหรือหลากหลายรูปแบบ

การมีเสถียรภาพทางการเมืองในประเทศที่เปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย น่าจะนำไปสู่ความสำเร็จได้ง่ายกว่า จึงนำมาสู่ความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมืองของทั้งสองประเทศนี้ที่ใช้ระบบรัฐสภาเหมือนกัน แต่มีความแตกต่างกันในหลายมิติทั้งด้านการเมืองและสังคมว่าเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และส่งผลอย่างไรต่อเสถียรภาพและการพัฒนาประชาธิปไตยโดยเฉพาะในช่วงระหว่าง ปี พ.ศ. 2540-2564 และแน่นอนว่าไม่มีสูตรสำเร็จเกี่ยวกับการออกแบบระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมือง ซึ่งการตัดสินใจว่าจะเลือกรูปแบบใดขึ้นอยู่กับเงื่อนไข เป้าหมายและความเหมาะสมของแต่ละประเทศ บนพื้นที่แห่งความแตกต่างหลากหลายนี้ การศึกษานี้ น่าจะ

เป็นอีกกรณีตัวอย่างเกี่ยวกับการออกแบบระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมืองในประเทศที่ต้องการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยและประเทศที่ต้องการสร้างเสถียรภาพทางการเมือง โดยประเด็นที่จะศึกษาเปรียบเทียบประกอบด้วย 1) เส้นทางการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย 2) ระบบการเลือกตั้ง และ 3) ระบบพรรคการเมืองและเสถียรภาพทางการเมือง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาระบบการเลือกตั้งเปรียบเทียบไทยและมาเลเซียระหว่างปี พ.ศ. 2540-2564
- 2) เพื่อศึกษาระบบพรรคการเมืองเปรียบเทียบไทยและมาเลเซียระหว่างปี พ.ศ. 2540-2564
- 3) เพื่อวิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่างของระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมืองต่อเสถียรภาพทางการเมืองของไทยและมาเลเซีย

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยนี้อาศัยแนวคิดทฤษฎีระบบการเลือกตั้ง และระบบพรรคการเมือง ดังนี้

แนวคิดทฤษฎีระบบการเลือกตั้ง

การเลือกตั้ง (election) เป็นกระบวนการที่เป็นทางการในการคัดเลือกบุคคลเพื่อให้เข้ามาดำรงตำแหน่งสาธารณะ รวมถึงการยอมรับหรือปฏิเสธข้อเสนอทางการเมืองโดยการลงคะแนนเสียง (Eulau, Webb & Gibbins, 2020) ปัจจุบันการเลือกตั้งถือเป็นเกณฑ์ชี้วัดหนึ่งของการปกครองแบบประชาธิปไตย

เพราะสะท้อนปรัชญาและหลักการของระบอบประชาธิปไตย อาทิ หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ประชาชนจึงมีสิทธิกำหนดว่าใครควรเป็นผู้มีอำนาจและถอดถอนผู้ใช้อำนาจเหล่านั้น หลักการมีส่วนร่วมและการแข่งขันทางการเมือง หลักความเสมอภาคทางการเมือง ผ่านหลักการหนึ่งคนหนึ่งเสียงอย่างเท่าเทียม (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2555: 7-8) นอกจากนี้ การเลือกตั้งยังเป็นวิธีการที่สร้างความชอบธรรม (legitimization) ให้กับผู้มีอำนาจทางการเมือง และถูกมองว่าเป็นก้าวที่ถูกต้องในเส้นทางแห่งการเป็นประชาธิปไตย แม้ประชาธิปไตยจะไม่เท่ากับการเลือกตั้งก็ตาม

ระบบการเลือกตั้งในปัจจุบันมีการนำเสนอไว้หลากหลายรูปแบบเพื่อใช้เป็นวิธีการในการคัดสรรผู้ที่จะเข้าดำรงตำแหน่งสาธารณะโดยการแข่งขัน (Freedom House, 2004: 720-726) ซึ่งอาจจะแบ่งระบบการเลือกตั้งเป็น 4 รูปแบบ คือ ระบบพหุนิยม (Plurality Systems) ระบบเสียงข้างมาก (Majority Systems) ระบบสัดส่วน (Proportional Representation Systems) และระบบผสม (Mixed Systems) (Birch, 2001: 260) แต่ละรูปแบบให้ภาพสะท้อนจุดมุ่งหมายบางประการเกี่ยวกับระบบพรรคการเมือง ได้แก่ (สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์, 2561: 37-95; Moten, 2007: 163-166)

1. ระบบพหุนิยม (Plurality Systems) หรือระบบเสียงข้างมากธรรมดาที่ “ผู้ได้คะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นที่หนึ่งจะได้รับเลือกตั้ง” (the first-past-the-post: FPTP) ระบบนี้มุ่งเน้นการสร้างเสียงข้างมาก แต่จะทำให้จำนวนที่นั่งในสภาไม่ได้สะท้อนจำนวนคะแนนเสียงที่แท้จริง และระบบนี้เอื้อต่อการได้รับเลือกตั้งของพรรคขนาดใหญ่มากกว่าพรรคขนาดเล็ก ดังความเห็นของ Sartori (1997: 5) ที่ว่าระบบนี้สะท้อนภาพความเป็นเสียงข้างน้อยที่มีขนาดใหญ่ที่สุด (the largest minority)

2. *ระบบเสียงข้างมาก (Majority Systems)* หรือระบบเสียงข้างมากเด็ดขาด ระบบนี้ต้องการเพียงผู้สมัครที่มีคะแนนเสียงข้างมากชัดเจน เช่น คะแนนเสียงมากกว่าร้อยละ 50 ซึ่งระบบแบบนี้จะสะท้อนถึงผู้ชนะที่แท้จริงที่หมายถึงความชอบธรรมในฐานะการเป็นตัวแทนของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง อย่างไรก็ตามระบบการเลือกตั้งแบบนี้จะเอื้อต่อพรรคการเมืองขนาดใหญ่ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วมักจะมีพรรคการเมืองเพียงสองพรรคที่ชนะการเลือกตั้ง

3. *ระบบสัดส่วน (Proportional Representation Systems: PR)* ระบบนี้จะใช้เฉพาะเขตเลือกตั้งที่มีตัวแทนได้มากกว่า 1 คน (multi-member districts) และเป็นระบบที่ส่งเสริมให้พรรคการเมืองขนาดเล็กได้มีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเท่าเทียมจากการมีโอกาสได้รับเลือกตั้งมากกว่าสองระบบข้างต้น จึงมีโอกาสนำไปสู่ระบบหลายพรรคการเมืองที่มีพรรคขนาดเล็กเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ในทางปฏิบัติ เปรอร์เซ็นต์คะแนนเสียงที่จะนำมาคิดคำนวณเพื่อจัดสรรที่นั่งให้กับพรรคการเมืองไม่สามารถจะเปลี่ยนไปเป็นจำนวนที่นั่งได้โดยตรง แต่ขึ้นอยู่กับวิธีการหรือสูตรการคำนวณจำนวนที่นั่งเพื่อจัดสรรให้กับพรรคการเมืองที่ได้คะแนนเสียงจากการเลือกตั้งที่กำหนดขึ้นในแต่ละประเทศ กรณีนี้หากมีการกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำสำหรับพรรคที่จะได้รับการจัดสรรที่นั่งไว้ จะลดจำนวนการมีพรรคขนาดเล็กมากที่อาจจะได้รับเลือกตั้งเพียง 1 ที่นั่งลงได้

4. *ระบบผสม (Mixed Systems)* ระบบการเลือกตั้งแบบนี้สามารถผสมกันระหว่างระบบการเลือกตั้งแบบพหุนิยม (เสียงข้างมากธรรมดา) และแบบสัดส่วน หรืออาจจะเป็นการผสมกันระหว่างระบบเสียงข้างมาก (เด็ดขาด) กับระบบสัดส่วน ซึ่งการจะเลือกใช้การผสมระหว่างรูปแบบใดขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายในการออกแบบระบบการเลือกตั้งของแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตาม รูปแบบนี้

ก็อาจจะนำมาสู่ความซับซ้อนและเข้าใจยาก ซึ่งอาจจะกระทบต่อความน่าเชื่อถือของกระบวนการการได้มาซึ่งตัวแทนของประชาชน

แนวคิดทฤษฎีระบบพรรคการเมือง

พรรคการเมือง คือ องค์กรที่สมาชิกมีลักษณะคล้ายกันเพียงพอที่จะอยู่ร่วมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายที่เปิดเผยเพื่อชนะการเลือกตั้งที่ทำให้สามารถเข้าไปใช้อำนาจรัฐ ซึ่งจะทำให้สามารถมีอิทธิพลเพื่อให้ได้ผลประโยชน์จากการเข้าไปมีอำนาจทางการเมืองนั้น (Goodman, 1957: 6) ปัจจุบัน พรรคการเมืองมีความสำคัญในฐานะส่วนหนึ่งขององค์ประกอบของประชาธิปไตย โดยประชาธิปไตยสมัยใหม่จำเป็นต้องมีพรรคการเมือง (Moten, 2007: 139) ดังความเห็นของ Schattschneider (1942) ที่ว่า “พรรคการเมืองสร้างประชาธิปไตย ประชาธิปไตยสมัยใหม่อยู่รอดได้เพราะพรรคการเมือง และในความเห็นของ King (1969 อ้างถึงใน สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์, 2553) หน้าทีของพรรคการเมืองโดยทั่วไปประกอบด้วย 4 ประการ คือ 1) เป็นตัวเชื่อม (linkage) ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง 2) มีหน้าที่ในการรวบรวมผลประโยชน์ (interest aggregation) 3) ทำหน้าที่คัดสรรผู้นำ (elite recruitment) 4) กำหนดทิศทางของรัฐบาล ซึ่งในระบบประชาธิปไตยเสรี พรรคการเมืองเป็นสถาบันทางการเมืองเพียงสถาบันเดียวที่จัดตั้งรัฐบาลได้อย่างชอบธรรม

โดยการศึกษาาระบบพรรคการเมืองจะศึกษาจำนวนและรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองที่อยู่ในระบบ ซึ่งจะบ่งชี้ถึงความเข้มแข็งและอ่อนแอของรัฐบาลได้ นั่นคือ บ่งชี้ว่า รัฐบาลมีเสถียรภาพมากหรือน้อยเพียงใด และการเมืองมีเสถียรภาพมากหรือน้อยเพียงใด นอกจากนี้ ระบบพรรคการเมืองจะกำหนดว่าพรรคการเมืองจะแข่งขันกันอย่างไร สังคมที่ประกอบไปด้วย

คนหลายเชื้อชาติ หลายเผ่าพันธุ์ จะต้องมีการเมืองรองรับความหลากหลายดังกล่าว เพื่อช่วยให้การจัดสรรผลประโยชน์แก่ชนทุกกลุ่มอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม ทำให้ระบบการเมืองแบบนี้จำเป็นต้องมีการเมืองหลายพรรค

หากพิจารณาถึงระบบพรรคการเมือง จะพบแนวคิดที่นำเสนอไว้หลากหลายรูปแบบ เช่น ข้อเสนอของ Sartori (1976 อ้างถึงใน สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์, 2553) จำแนกระบบพรรคการเมืองตามระบบการเมืองออกเป็น 6 ประเภท ประกอบด้วย 1) ระบบพรรคการเมืองเดียว (single party systems) คือ ระบบการเมืองที่มีพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวในประเทศ 2) ระบบพรรคผูกขาดพรรคเดียว (hegemonic party systems) คือ ระบบพรรคการเมืองที่แม้จะมีหลายพรรคการเมือง แต่มีเพียงพรรคเดียวที่ผูกขาดอำนาจทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง 3) ระบบพรรคเด่นพรรคเดียว (predominant-party systems) คือ ระบบพรรคการเมืองที่แม้มีหลายพรรคแต่จะมีเพียงพรรคเดียวที่มีความโดดเด่นจัดตั้งรัฐบาลมาโดยตลอด 4) ระบบสองพรรค (two party systems) คือ ระบบการเมืองที่มีพรรคสองพรรคผลัดกันขึ้นมาเป็นรัฐบาล 5) ระบบหลายพรรค (multi-party systems) คือ ระบบการเมืองที่มีหลายพรรคจัดตั้งรัฐบาลผสม โดยการแยกขั้วไม่เด่นชัด และ 6) ระบบหลายพรรคแยกขั้ว (polarized pluralism systems) คือ ระบบการเมืองที่มีหลายพรรคการเมืองรวมกันจัดตั้งรัฐบาลผสม โดยมีการแยกขั้วระหว่างซ้ายกับขวาชัดเจน หรือแนวคิดของ Duverger (1963) ซึ่งแบ่งระบบพรรคการเมืองออกเป็นสองรูปแบบ คือ ระบบสองพรรคการเมือง และระบบหลายพรรคการเมือง

โดยหากพิจารณาจากงาน 2 ชิ้นสำคัญของ Duverger เรื่อง Political Parties: Their Organization and Activity in the Modern State (1963) และ Factors in a Two-Party and Multi-Party System (1972) พบประเด็นที่น่าสนใจ

เกี่ยวกับคำถามที่ว่า ทำไมบางประเทศจึงเป็นระบบพรรคการเมืองแบบสองพรรค ขณะที่บางประเทศเป็นระบบหลายพรรคการเมือง

ทั้งนี้ Duverger เสนอให้พิจารณาโลก 2 ประการ คือ 1) การซ้อนทับของความขัดแย้งทางสังคม และ 2) ระบบเลือกตั้งที่ไม่มีมาตรการในการกีดกันพรรคการเมืองขนาดเล็ก โดยสมมติฐานคือ หากประเทศใดมีโลกทั้ง 2 ประการนี้ ระบบพรรคการเมืองของประเทศนั้นจะพัฒนาเป็นแบบหลายพรรค แต่หากไม่มีโลกเหล่านี้ ประเทศนั้นจะพัฒนาไปเป็นระบบพรรคการเมืองแบบสองพรรค ทั้งนี้ การจะตอบว่าประเทศใดมีระบบพรรคการเมืองแบบใดเป็นเรื่องยาก แต่พบว่า นักรัฐศาสตร์ได้มีการพัฒนาสูตรในการนับจำนวนพรรคการเมืองเพื่อจัดการกับปัญหานี้ โดยพบในงานของ Laakso & Taagepera (1979: 3-27) เสนอสูตรที่เรียกว่า จำนวนพรรคการเมืองที่มีนัยสำคัญ (Effective Number of Party-ENP)

สูตรการคิด

$$ENP = \frac{1}{\sum_{i=1}^M v_i^2}$$

► M คือ จำนวนพรรคการเมืองที่มีอยู่

► v_i คือ จำนวนคะแนนเสียงของแต่ละพรรคการเมือง 1, 2, 3 ... M

จากแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมืองดังกล่าวข้างต้น ซึ่งผู้เขียนนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาในบทความฉบับนี้ นอกจากจะใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมืองต่อเสถียรภาพทางการเมืองแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นความสำคัญของการออกแบบ

ระบบการเลือกตั้งที่อาจจะนำไปสู่เป้าหมายในการพัฒนาทางการเมือง โดยเฉพาะประเทศที่ต้องการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ทั้งเอกสารชั้นต้น (primary document) ประกอบด้วย ปรากฏการณ์และสถิติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมืองไทยและมาเลเซีย จากหน่วยงานที่จัดการเลือกตั้ง สื่อมวลชน หนังสือ เอกสาร และรายงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง เป็นต้น และเอกสารชั้นรอง (secondary document) ประกอบด้วย รายงานการวิเคราะห์ ผลงานวิจัย ตำราทางวิชาการ บทความวิชาการของนักวิชาการ และองค์กรต่าง ๆ ในประเด็นที่เกี่ยวกับระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมือง หลังจากได้รวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว จะได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) หลังจากนั้นจะได้นำเสนอผลการศึกษาโดยใช้การพรรณนา

นอกจากนี้ จะได้นำวิธีการศึกษาเปรียบเทียบมาใช้ในการศึกษานี้ โดยมุ่งหวังว่าจะทำให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงและรูปแบบที่เป็นอยู่ของระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมืองของไทยได้ดียิ่งขึ้น และอาจจะนำมาสู่ความเข้าใจและข้อค้นพบใหม่ ๆ สำหรับปรากฏการณ์การทำให้เป็นประชาธิปไตยในการเมืองไทย โดยใช้กรณีศึกษาเปรียบเทียบ 2 ประเทศ ในประเด็นเฉพาะ (Wiarda, 2005: 17-20) ด้วยการพิจารณาความเหมือน (The Method of Agreement) และความแตกต่าง (The Method of Difference) เพื่ออธิบายผลลัพธ์ (Mill, 1925)

ผลการศึกษา

การนำเสนอผลการศึกษายกแบ่งเป็น 2 หัวข้อหลัก คือ ระบบการเลือกตั้ง และระบบพรรคการเมืองไทย และระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมืองมาเลเซีย ดังนี้

1. ระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมืองไทย

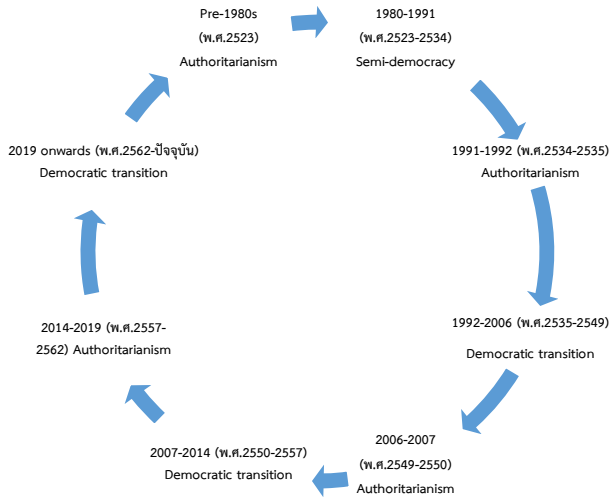
ในหัวข้อนี้จะนำเสนอ 3 ประเด็น คือ 1) การเปลี่ยนผ่านทางการเมือง 2) ระบบการเลือกตั้ง และ 3) ระบบพรรคการเมืองและเสถียรภาพทางการเมืองไทย ดังนี้

1.1 การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองไทย

หากนับจากการเปลี่ยนระบบการเมืองการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ หรือการสถาปนาระบอบรัฐธรรมนูญขึ้นใช้จนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลายครั้ง ทั้งการรัฐประหารซึ่งเกิดขึ้นด้วยกัน 13 ครั้ง การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญที่มากถึง 20 ฉบับ รวมถึงการเลือกตั้งทั่วไป นับจากการเลือกตั้งครั้งแรกในปี พ.ศ. 2476 ถึง 2562 ไทยผ่านการเลือกตั้งทั่วไปมาแล้ว 24 ครั้ง และมีคณะรัฐมนตรีมากถึง 62 คณะ ปัจจุบันไทยปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และใช้ระบบรัฐสภาแบบสภาคู่ที่ประกอบด้วย วุฒิสภา และสภาผู้แทนราษฎร การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองเหล่านี้สะท้อนภาพการขาดเสถียรภาพทางการเมือง และการเปลี่ยนแปลงสลับไปมาระหว่างรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยและไม่เป็นประชาธิปไตย และในเหตุการณ์การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองหลังจากผ่านวิกฤติความขัดแย้งทางการเมืองในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 นำมาสู่แนวทางการปฏิรูปการเมือง

โดยการแก้ไขรัฐธรรมนูญจนนำมาสู่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่ถูกมองกันว่าน่าจะนำมาซึ่งการเป็นประชาธิปไตย แต่ก็ต้องสะดุดหยุดลงอีกครั้ง หลังเหตุการณ์รัฐประหาร ในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549

แม้กระบวนการในการพัฒนาประชาธิปไตยจะกลับมาอีกครั้งหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2550 แต่ต้องสะดุดหยุดลงด้วยการรัฐประหาร ในวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 และหลังการรัฐประหารแม้การเลือกตั้งทั่วไปจะจัดขึ้นวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 ภายหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2560 แต่การทำให้เป็นประชาธิปไตยของไทยยังคงอยู่ภายใต้สถานการณ์ความขัดแย้งของกลุ่มการเมืองกลุ่มต่าง ๆ และการโต้แย้งเกี่ยวกับการยอมรับรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2560 ที่ร่างขึ้นหลังการรัฐประหาร การโต้แย้งการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้นำการรัฐประหารภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2562 รวมถึงความเชื่อมั่นในกติกาการเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ภาพรวมนี้ของการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย สะท้อนปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองและทิศทางการทำให้เป็นประชาธิปไตยในเมืองไทยที่ยังคงคลุมเคลือและขาดทิศทางที่ชัดเจน การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองไปสู่ประชาธิปไตยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาทั้ง 4 ครั้ง ได้แก่ เหตุการณ์ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เหตุการณ์เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2535 และหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2550 จึงไม่อาจนำไปสู่ความสำเร็จได้ (จิราภรณ์ คำจันทร์, 2562) และการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2560 ที่นำมาสู่การเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2562 ได้นำมาสู่การโต้แย้งที่สะท้อนปัญหาความเป็นประชาธิปไตย ส่งผลให้การเมืองไทยยังคงเป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจเพื่อแสวงหาแนวทางก้าวข้ามกับดักแห่งความล้มเหลวนี้

ภาพที่ 1 แผนภาพแสดงการเปลี่ยนผ่านทางทางการเมืองไทย

ที่มา: ปรับปรุงเพิ่มเติมจาก Ku, Samuel C. Y. (2002: 59-78)

1.2 ระบบการเลือกตั้งไทย

ประเทศไทยผ่านประสบการณ์การเลือกตั้งทั่วไปมาแล้วถึง 24 ครั้ง การเลือกตั้งครั้งแรกเกิดขึ้น ในวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปแล้ว 1 ปี ซึ่งระบบการเลือกตั้งของไทยเป็นระบบเสียงข้างมากธรรมดาหรือระบบพหุนิยม (Plurality Systems) ที่ผู้ใดคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นที่หนึ่งจะได้รับเลือกตั้ง (the first-past-the-post: FPTP) โดยรูปแบบที่ถูกนำมาใช้เป็นครั้งแรกเป็นแบบรวมเขตหรือหนึ่งเขตหลายคนเสียงข้างมากธรรมดา และเป็นการเลือกตั้งทางอ้อม กล่าวคือ เป็นการเลือกตั้งที่ประชาชนไม่ได้เลือกผู้แทนราษฎรโดยตรง แต่ประชาชนจะเป็นผู้เลือกผู้แทนตำบลขึ้นคณะหนึ่งก่อน และให้ผู้แทนตำบลไปเลือกสมาชิกผู้แทนราษฎรอีกต่อหนึ่ง

หลังจากนั้นการเลือกตั้งในครั้งต่อ ๆ มา ประชาชนคนไทยได้มีส่วนร่วมโดยตรงในการเลือกตั้งในทุกครั้ง หากพิจารณาระบบการเลือกตั้งที่ไทยเคยใช้ประกอบไปด้วย การเลือกตั้งหนึ่งเขตหลายคนโดยใช้จังหวัดเป็นเขตเลือกตั้งรวมการใช้ 6 ครั้ง (การเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2476, 2491, 2495, เดือนกุมภาพันธ์ และธันวาคม พ.ศ. 2500, 2512) การเลือกตั้งแบบเขต ๆ ละคน รวมการใช้ 3 ครั้ง (เลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2480, 2481, 2489) การเลือกตั้งแบบเขต ๆ ละ 1-3 คน รวมการใช้ 10 ครั้ง (การเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2518, 2519, 2522, 2526, 2529, 2531, มีนาคมและกันยายน พ.ศ. 2535, 2538, 2539) และการเลือกตั้งแบบผสมระหว่างเขตกับสัดส่วนรวมการใช้ 5 ครั้ง โดยแบ่งเป็นการเลือกตั้งผสมแบบเขต ๆ ละคนและการเลือกตั้งแบบสัดส่วน 3 ครั้ง (การเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2544, 2548, 2554) การเลือกตั้งผสมแบบเขต ๆ ละ 1-3 คน และการเลือกตั้งแบบสัดส่วน 1 ครั้ง (การเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2550) และการเลือกตั้งผสมแบบเขต ๆ ละคนและแบบสัดส่วน เรียกระบบนี้ว่า “จัดสรรปันส่วนผสม” 1 ครั้ง (การเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2562) (สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์, 2561)

หากนับจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา จะพบว่าตลอดระยะเวลา 90 ปีที่ผ่านมา ค่าเฉลี่ยเกี่ยวกับความถี่ในการเลือกตั้งทั่วไปจะอยู่ที่ประมาณ 3.75 นั่นหมายความว่า ประเทศไทยจะจัดการเลือกตั้งเร็วกว่าที่กำหนดตามวาระในการดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีวาระ 4 ปี และจากการเปลี่ยนแปลงของระบบการเลือกตั้งบ่อยครั้งของไทย ซึ่งเป็นผลมาจากปัญหาการเกิดรัฐประหารบ่อยครั้งที่น่ามาสู่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่พร้อมกับการแก้ไขระบบการเลือกตั้ง สะท้อนปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองและการขาดฉันทามติในกติกาทางการเมือง รวมทั้งระบบการเลือกตั้ง

1.3 ระบบพรรคการเมืองและเสถียรภาพทางการเมืองไทย

หลังเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 พรรคการเมืองไม่ได้ถูกจัดตั้งขึ้นและได้รับการยอมรับในฐานะสถาบันทางการเมืองที่จำเป็นสำหรับการปกครองแบบประชาธิปไตย การให้สิทธิในการจัดตั้งพรรคการเมืองล่าช้าถึง 14 ปี โดยรัฐธรรมนูญฉบับที่สามของไทยซึ่งประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2489 บัญญัติสิทธิในการจัดตั้งพรรคการเมืองไว้เป็นครั้งแรก และพระราชบัญญัติพรรคการเมืองเพิ่งประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2498 นอกจากนี้จุดเริ่มต้นของการกำเนิดพรรคการเมืองไทยมักเกิดขึ้นโดยอาศัยตัวบุคคลเพียงไม่กี่คน โดยต้องอาศัยผู้มีบุญบารมีทั้งจากตำแหน่ง ชื่อเสียง และเป็นลักษณะความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่หัวหน้าคือผู้อุปถัมภ์สูงสุด อุดมการณ์ทางการเมืองมีบทบาทน้อย ในปัจจุบันพรรคการเมืองไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงและกลายเป็นกลุ่ม (factions) ที่เป็นการรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ โดยแต่ละกลุ่มมีหัวหน้ากลุ่มที่อยู่ในฐานะผู้อุปถัมภ์ กลุ่มเหล่านี้อยู่ในพรรคเดียวกันและแข่งขันกันเอง เช่นเมื่อเป็นรัฐบาลจะต้องแข่งกันเป็นรัฐมนตรี (วิชัย ตันศิริ, 2543: 70; สมบัติ จันทรวงศ์, 2552: 20) ภาพเหล่านี้สะท้อนออกมาผ่านการจัดสรรโควตารัฐมนตรีสำหรับกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ภายในพรรครัฐบาล นอกจากนี้ยังสะท้อนระบบการจัดการพรรคที่มีระดับต่ำ และขึ้นอยู่กับผู้นำกลุ่มเพียงไม่กี่คน อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจำนวนพรรคการเมืองที่ได้รับการเลือกตั้ง จะพบว่า ระบบการเลือกตั้งไทยนำมาสู่ระบบหลายพรรคการเมืองมาโดยตลอด ยกเว้นหลังการเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2548 ซึ่งส่งผลต่อการมีรัฐบาลผสมหลายพรรค (สมชาย ฤคภาสน์วิวัฒน์, 2545)

ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างการเลือกตั้งทั่วไป 5 ครั้งที่ผ่านมา ได้แก่ การเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2544, 2548, 2550, 2554 และ 2562 ดังนี้

การเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2544 ใช้ระบบเลือกตั้งผสมระหว่างแบบเขต ๆ ละคน และระบบสัดส่วนหรือบัญชีรายชื่อภายใต้กติกาของรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 ผลเลือกตั้งมีพรรคการเมือง 9 พรรค ได้รับเลือกตั้ง ได้แก่ พรรคไทยรักไทย 248 ที่นั่ง พรรคประชาธิปัตย์ 128 ที่นั่ง พรรคความหวังใหม่ 36 ที่นั่ง พรรคชาติพัฒนา 29 ที่นั่ง พรรคชาติไทย 41 ที่นั่ง พรรคถิ่นไทย 1 ที่นั่ง พรรคราชฎ 2 ที่นั่ง พรรคเสรีธรรม 14 ที่นั่ง และพรรคกิจสังคม 1 ที่นั่ง รวมจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสิ้น 500 ที่นั่ง (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2544) เมื่อคำนวณหาจำนวนพรรคการเมืองที่มีนัยสำคัญ (Effective Number of Party-ENP) มีค่าเท่ากับ 3.049 นั้นหมายความว่า ผลการเลือกตั้งมีจำนวนพรรคการเมืองที่มีนัยสำคัญ 3 พรรคการเมืองหรือระบบหลายพรรคการเมืองนั่นเอง

การเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2548 ใช้ระบบเลือกตั้งเช่นเดียวกับการเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2544 ผลการเลือกตั้งมี 4 พรรคการเมืองได้รับการเลือกตั้ง ได้แก่ พรรคไทยรักไทย 377 ที่นั่ง พรรคประชาธิปัตย์ 96 ที่นั่ง พรรคชาติไทย 25 ที่นั่ง และพรรคมหาชน 2 ที่นั่ง รวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 500 ที่นั่ง (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2548) เมื่อคำนวณหาจำนวนพรรคการเมืองที่มีนัยสำคัญมีค่าเท่ากับ 1.168 ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งแน่นอนว่ารัฐบาลหลังการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2548 ภายใต้การนำของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร สามารถจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวได้สำเร็จ และนำมาสู่ความมีเสถียรภาพของรัฐบาลมาก แม้จะต้องสะดุดหยุดลงจากปัญหาการคอร์รัปชันที่นำมาสู่การประท้วงก่อนจะเกิดการรัฐประหาร ในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 อย่างไรก็ตามระบบการเลือกตั้งที่ใช้ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2548 ก็สะท้อนให้เห็นว่าสามารถนำไปสู่การมีระบบพรรคการเมืองน้อยพรรคได้เช่นกัน

การเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2550 ภายใต้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2550 ใช้ระบบเลือกตั้งแบบผสมระหว่างระบบสัดส่วน ซึ่งแบ่งประเทศเป็น 8 เขตเลือกตั้ง จากเดิมใช้ประเทศเป็นเขตเลือกตั้ง และระบบเขต ๆ ละ 1-3 คน ผลการเลือกตั้งมี 7 พรรคการเมืองได้รับการเลือกตั้ง ได้แก่ พรรคพลังประชาชน 233 ที่นั่ง พรรคประชาธิปัตย์ 164 ที่นั่ง พรรคเพื่อแผ่นดิน 24 ที่นั่ง พรรคชาติไทย 34 ที่นั่ง พรรคประชากรชา 5 ที่นั่ง พรรครวมใจไทยชาติพัฒนา 9 ที่นั่ง และพรรคมีชัยมาธิปไตย 11 ที่นั่ง รวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 480 ที่นั่ง (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2550) เมื่อกำหนดหาจำนวนพรรคการเมืองที่มีนัยสำคัญมีค่าเท่ากับ 2.801

การเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2554 หลังการแก้ไขกติกาการเลือกตั้งโดยใช้ระบบผสมระหว่างสัดส่วนหรือบัญชีรายชื่อ โดยใช้เขตประเทศเป็นเขตเลือกตั้ง และระบบเขต ๆ ละคน ผลการเลือกตั้งพบว่า มีพรรคการเมือง 11 พรรคการเมืองได้รับการเลือกตั้งครั้งนี้ ได้แก่ พรรคชาติไทยพัฒนา 19 ที่นั่ง พรรคชาติพัฒนาเพื่อแผ่นดิน 7 ที่นั่ง พรรคประชาธิปัตย์ 159 ที่นั่ง พรรคพลังชล 7 ที่นั่ง พรรคเพื่อไทย 265 ที่นั่ง พรรคภูมิใจไทย 34 ที่นั่ง พรรคมาตุภูมิ 2 ที่นั่ง พรรครักประเทศไทย 4 ที่นั่ง และพรรคประชาธิปัตย์ใหม่ พรรคมหาชน และพรรครักษสันติ พรรคละ 1 ที่นั่ง รวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสิ้น 500 ที่นั่ง (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2554) เมื่อกำหนดหาจำนวนพรรคการเมืองที่มีนัยสำคัญมีค่าเท่ากับ 2.58 หรือระบบพรรคการเมืองแบบสองพรรคครึ่ง

การเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2562 หลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2560 โดยใช้ระบบเลือกตั้งแบบผสมที่เรียกว่า “ระบบจัดสรรปันส่วนผสม” โดยปรับจากระบบผสมแบบเดิมที่ผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งมีบัตรเลือกตั้ง 2 ใบ เพื่อเลือกตัวแทนในระบบสัดส่วนและระบบเขต แต่ในระบบนี้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีบัตรเลือกตั้งใบเดียว โดยผลการเลือกตั้งในระบบเขตจะถูกนำมาคำนวณเพื่อจัดสรรที่นั่งในระบบ

สัดส่วนให้กับพรรคการเมือง ระบบนี้ประเมินกันว่าเอื้อต่อพรรคขนาดกลาง แต่ไม่เอื้อต่อพรรคขนาดใหญ่ ส่วนพรรคขนาดเล็กแม้จะได้เงื่อนไขที่เอื้อจากการคำนวณที่นั่งโดยใช้จุดทศนิยม 4 ตำแหน่ง แต่หากมองจากระบบการเลือกตั้งยังไม่ชัดเจนถึงกรณีนี้ ผลการเลือกตั้งครั้งนี้มีพรรคการเมืองถึง 26 พรรคการเมืองได้รับการเลือกตั้ง ได้แก่ พรรคเพื่อไทย 136 ที่นั่ง พรรคพลังประชารัฐ 116 ที่นั่ง พรรคภูมิใจไทย 51 ที่นั่ง พรรคประชาธิปัตย์ 53 ที่นั่ง พรรคอนาคตใหม่ 81 ที่นั่ง พรรคชาติไทยพัฒนา 10 ที่นั่ง พรรคประชาชาติ 7 ที่นั่ง พรรคชาติพัฒนา 3 ที่นั่ง พรรครวมพลังประชาชาติไทย 5 ที่นั่ง พรรคเสรีรวมไทย 10 ที่นั่ง พรรคเศรษฐกิจใหม่ 6 ที่นั่ง พรรคเพื่อชาติ 5 ที่นั่ง พรรคพลังท้องถิ่นไทย 3 ที่นั่ง พรรครักษ์ผืนป่าประเทศไทย 2 ที่นั่ง และพรรคครูไทยเพื่อประชาชน พรรคไทยศรีวิไลย์ พรรคประชาชนปฏิรูป พรรคประชาชนธรรมไทย พรรคประชาธิปไตยใหม่ พรรคประชานิยม พรรคประชาธิปไตย พรรคพลเมืองไทย พรรคพลังไทยรักไทย พรรคพลังธรรมใหม่ และพรรคพลังปวงชนไทย เป็น 11 พรรคการเมืองเล็กที่ได้รับเลือกตั้งเพียง 1 ที่นั่ง รวมจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสิ้น 500 ที่นั่ง (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2562) เมื่อคำนวณหาจำนวนพรรคการเมืองที่มีนัยสำคัญมีค่าเท่ากับ 5.714 ผลการคำนวณนี้สะท้อนความเป็นระบบหลายพรรคการเมืองที่เด่นชัด และภาพการเมืองไทยในช่วงเวลานี้ก็แสดงให้เห็นถึงปัญหาการขาดเสถียรของรัฐบาลที่มาจากการรวมตัวของพรรคเสียงข้างน้อยจนได้ชื่อว่า “รัฐบาลเสียงปริ่มน้ำ” และปัญหาการขาดเสถียรภาพทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม นอกจากระบบการเลือกตั้งแล้ว พบว่า ระบบพรรคการเมืองได้รับอิทธิพลจากปัจจัยอื่น ๆ ด้วย ในกรณีของประเทศไทย การเลือกตั้งทั่วไป 5 ครั้งที่ผ่านมา ปรากฏทั้งระบบพรรคเด่นพรรคเดียวในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2548 ทั้งที่ใช้ระบบเลือกตั้งแบบเดียวกับการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 ซึ่งเป็นระบบหลายพรรคการเมือง

โดยกรณีนี้ การเกิดขึ้นของระบบพรรคเด่นพรรคเดียวเป็นผลมาจากการยุบรวมพรรคการเมืองบางพรรค ซึ่งเป็นพรรคร่วมรัฐบาลเดิมเข้ามาร่วมอยู่ในพรรคไทยรักไทย และผลงานของรัฐบาลที่ส่งผลต่อการได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นจนได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งอย่างท่วมท้น หรือกรณีผลการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2562 ซึ่งนำมาสู่ระบบหลายพรรคการเมืองอาจจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากกรณีการคำนวณจำนวนที่นั่งในระบบสัดส่วนซึ่งใช้จุดทศนิยม 4 ตำแหน่ง ทำให้มีพรรคเล็กจำนวนมากได้รับเลือกตั้ง โดยมีที่นั่งในสภาเพียง 1 ที่นั่ง อีกทั้งกติกาการเลือกตั้งที่ไม่เอื้อต่อพรรคการเมืองใหญ่นำมาสู่การแบ่งตัวของพรรคการเมืองใหญ่ ดังกรณีพรรคเพื่อไทย และการเกิดขึ้นของพรรคการเมืองใหม่ ๆ ที่สามารถสร้างฐานคะแนนเสียงในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น กรณีพรรคอนาคตใหม่ซึ่งมีฐานคะแนนเสียงจากคนรุ่นใหม่ เป็นต้น กรณีเหล่านี้เป็นเงื่อนไขส่วนหนึ่งของการเพิ่มจำนวนพรรคการเมืองในระบบการเมืองเช่นเดียวกัน

2. ระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมืองมาเลเซีย

ในหัวข้อนี้จะนำเสนอ 3 ประเด็นคือ 1) การเปลี่ยนผ่านทางการเมือง 2) ระบบการเลือกตั้ง และ 3) ระบบพรรคการเมืองและเสถียรภาพทางการเมืองมาเลเซีย ดังนี้

2.1 การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองมาเลเซีย

มาเลเซียจัดการปกครองรูปแบบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ เรียกตำแหน่งพระประมุขว่า “ยังดี เปอร์ตวน อากง” (Yang di-Pertuan Agong) ระบบกษัตริย์ของมาเลเซียแตกต่างไปจากของประเทศอื่นใดในโลก กล่าวคือ พระมหากษัตริย์ของมาเลเซียจะมาจากการเลือกตั้งจากเจ้าผู้ปกครองรัฐ (สุลต่าน) 9 รัฐ (ยะโฮร์ ตรังกานุ ปะหัง สลังงอร์ เกดะห์ กลันตัน เนกรีเซมบิลัน เประ และปะลิส) และผลัดเปลี่ยน

หมุนเวียนกันขึ้นดำรงตำแหน่งวาระละ 5 ปี และมาเลเซียมีรูปแบบการปกครองแบบสหพันธรัฐ มีรัฐบาลกลางแห่งสหพันธรัฐ และรัฐบาลมลรัฐ (13 รัฐ) มีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้ารัฐบาลสหพันธรัฐ และมุขมนตรีแห่งรัฐ (เรียกตำแหน่งนี้ว่า Menteri Besar ในกรณีที่มีเจ้าผู้ปกครองรัฐ หรือ Chief Minister ในกรณีที่ไม่มีเจ้าผู้ปกครองรัฐ) เป็นหัวหน้ารัฐบาลแห่งรัฐ สถาบันทางการเมืองของมาเลเซียประกอบด้วย 3 สถาบันเช่นเดียวกับประเทศที่ใช้ระบบรัฐสภา ได้แก่ 1) ฝ่ายนิติบัญญัติ ประกอบด้วย สภาสองสภา คือ สภาสูงหรือวุฒิสภา เรียกว่า “เดวันเน-การา” (Dewan Negara) จำนวน 70 คน มาจากการเลือกตั้งของรัฐแต่ละรัฐทั้ง 13 รัฐ รัฐละ 2 คน รวมจำนวน 26 คน อีก 44 คน มาจากการแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ภายใต้คำแนะนำของนายกรัฐมนตรี วาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ 3 ปี และสภาผู้แทนราษฎร เรียกว่า “เดวัน รายัต” (Dawan Rayat) มาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน 2) ฝ่ายบริหาร หัวหน้าฝ่ายบริหาร คือ นายกรัฐมนตรี โดยพระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งจากสมาชิกผู้คุมเสียงส่วนใหญ่ในสภาผู้แทนราษฎร และทรงแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีตามคำแนะนำของนายกรัฐมนตรี (นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีมาจากสภาผู้แทนราษฎร ทำให้การแบ่งแยกอำนาจไม่เด็ดขาด) (กฤษ เอื้องวงศ์, 2547: 19) และ 3) ศาล ซึ่งเป็นรูปแบบของศาลเดียวที่ศาลสถิตยุติธรรมทำหน้าที่ในการพิจารณารอคติทั้งทางแพ่ง อาญา และคดีทางปกครอง ลักษณะพิเศษของมาเลเซีย คือ การเป็นสังคมแบบพหุนิยมที่มีความแตกต่างหลากหลายของเชื้อชาติและวัฒนธรรม จุดนี้เองถือเป็นจุดเริ่มต้นของขบวนการทางการเมืองจนพัฒนาเป็นพรรคการเมืองในปัจจุบัน

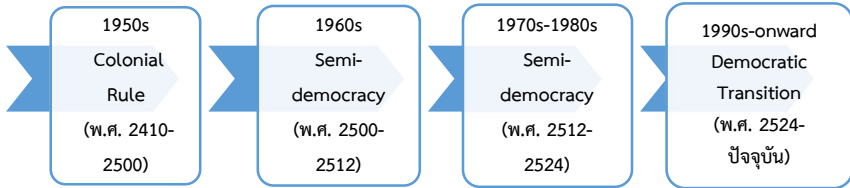
หากมองการเปลี่ยนผ่านทางทางการเมืองของมาเลเซียนั้น พบว่า มาเลเซียเคยผ่านประสบการณ์การตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก แต่การได้มาซึ่งเอกราชของมาเลเซียมีความโชคดีที่ไม่มีเหตุการณ์ความรุนแรงเหมือนในหลาย ๆ ประเทศ

หลังได้รับเอกราช ในระยะแรกใช้ชื่อว่า “สหพันธมลายา” (บ้างก็เรียกสหพันธ์มลายู) ต่อมา 16 กันยายน พ.ศ. 2506 เปลี่ยนชื่อเป็น “สหพันธรัฐมาเลเซีย” โดยรวมรัฐซาบะฮ์ ซาราวัก และสิงคโปร์เข้ากับสหพันธรัฐ กระทั่งปี พ.ศ. 2508 สิงคโปร์จึงแยกตัวออกมาเป็นอิสระ (กลุซ เอื้อวงศ์, 2547: 19) การที่มาเลเซียสามารถรักษาเอกราชมาได้นับจากได้รับเอกราชจากอังกฤษ (สิงหาคม พ.ศ. 2500) และพัฒนาประเทศจนกลายเป็น NICs ในปลายทศวรรษ 2523 สะท้อนพฤติกรรมทางการเมืองที่สามารถสร้างความร่วมมือภายใต้ความแตกต่างของชาติพันธุ์ได้สำเร็จ ซึ่งถือเป็นจุดเด่นที่สำคัญของพรรคการเมืองมาเลเซีย กล่าวคือ ก่อนได้รับเอกราชจากประเทศอังกฤษ สหพันธมลายูได้ทำความตกลง “แบบสุภาพบุรุษ” ระหว่างพรรคการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์มลายูและจีน เพื่อร่วมกันสร้างชาติภายหลังได้รับเอกราช โดยวิธีประสานประโยชน์กัน คือ ชาวมลายูจะเป็นผู้นำทางการเมือง ส่วนชาวจีนจะเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจ โดยในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2498 ได้มีการตกลงที่จะสร้างกลุ่ม “พันธมิตร” (alliance) ระหว่าง 3 พรรค คือ พรรคองค์การเอกภาพแห่งชาติมลายู หรือ UMNO (United Malays National Organization) พรรคสมาคมชาวจีนมาเลเซีย หรือ MCA (Malaysian Chinese Association) และพรรคสภาชาวอินเดียมาเลเซีย หรือ MIC (Malaysian Indian Congress) ขณะนั้นยังเป็นรัฐในอารักขาของอังกฤษ หลังการได้รับเอกราช มาเลเซียปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ ในช่วงเวลาดังกล่าวถือว่าเป็นช่วงของระบบกึ่งประชาธิปไตย เนื่องจากมาเลเซียยังคงค่อนข้างจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน และมีการผูกขาดทางการเมืองในรัฐสภาโดยพรรครัฐบาล แต่ก็มีการแข่งขันในการเลือกตั้ง และพรรคฝ่ายค้านมีโอกาสมีส่วนแบ่งของที่นั่งในสภาทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น

(Ku, 2002) แต่ยังไม่อาจมีบทบาทจนสามารถส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลได้ ยกเว้นการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2561

นอกจากนี้ ลักษณะพิเศษอีกสิ่งสำหรับการพัฒนาทางการเมืองมาเลเซีย คือ นับตั้งแต่มาเลเซียได้รับเอกราชปี พ.ศ. 2500 ทหารหรือกองทัพ ไม่ได้มีอิทธิพลหรือมีบทบาทในทางการเมือง แม้ว่ามาเลเซียจะมีกองทัพที่เข้มแข็งก็ตาม แต่ระบบวัฒนธรรมทางการเมืองได้แยกกองทัพออกจากการเมืองและการบริหารประเทศ อย่างไรก็ตาม ก็พอจะเห็นบทบาทบ้างในช่วงวิกฤตทางการเมือง เช่น หลังการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2512 ซึ่งรัฐบาลได้ตั้งสภาปฏิบัติการแห่งชาติ (National Operation Council: NOC) เพื่อบริหารประเทศแทนรัฐสภาและรัฐบาล แต่มีรองนายกรัฐมนตรี ตุน अबดุล ราซัค (Tun Abdul Razak) เป็นประธาน เพื่อควบคุมสถานการณ์ความไม่สงบในกัวลาลัมเปอร์ หลังจากนั้นรัฐบาลก็พยายามแก้ไขปัญหาคความแตกแยกทางสังคมด้วยการประกาศหลักการที่เรียกว่า “รูคูเนอการา” (Rukunegara) หรืออุดมการณ์แห่งชาติ ด้วยจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อให้มีการกระจายความมั่งคั่งให้แก่ทุกเชื้อชาติ และสร้างสังคมที่ก้าวหน้ามุ่งไปสู่การใช้เทคโนโลยีทันสมัย โดยมีอุดมการณ์หลัก 5 ประการ คือ 1) ศรัทธาในพระเจ้า กำหนดให้ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ 2) จงรักภักดีต่อสมเด็จพระราชาธิบดีและประเทศชาติ โดยสมเด็จพระราชาธิบดี (ยังดี เปอร์ตวน อากง) ต้องเป็นชาวมลายู 3) ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบรัฐธรรมนูญ 4) ปฏิบัติตามข้อบังคับของกฎหมาย และ 5) มีศีลธรรม จริยธรรม และความประพฤติดี (จรัญ มะลูลีม, 2562)

2.2 ระบบการเลือกตั้งมาเลเซีย

ภาพที่ 2 แผนภาพแสดงการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองมาเลเซีย

ที่มา: ปรับปรุงเพิ่มเติมจาก Ku, Samuel C. Y. (2002: 59-78); Abbott (2009: 175-199)

หลังจากมาเลเซียได้รับเอกราช เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2500 ได้จัดให้มีการเลือกตั้งครั้งแรกในปี พ.ศ. 2502 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งทั้งระดับชาติและระดับมลรัฐ โดยมีองค์กรที่รับผิดชอบคือ คณะกรรมการการเลือกตั้งซึ่งจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2501 องค์กรดังกล่าวเป็นองค์กรอิสระที่ได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมประมุขแห่งรัฐ (กลุข เอื้อวงศ์, 2547: 19) นับตั้งแต่การจัดการเลือกตั้งครั้งแรกจนถึงปัจจุบัน มาเลเซียยังคงใช้ระบบเสียงข้างมากธรรมดาหรือระบบพหุนิยม (Plurality Systems) ที่ผู้ได้คะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นที่หนึ่งจะได้รับเลือกตั้ง (the first-past-the-post: FPTP) โดยจัดการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต ๆ ละคน ระบบการเลือกตั้งนี้มาเลเซียประยุกต์มาจากระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา (Plurality system) ของอังกฤษ โดยได้ทำการปรับให้เหมาะสมกับความเป็นจริงทางการเมืองของประเทศ ระบบการเลือกตั้งที่นำมาใช้นี้ได้ผ่านการอภิปรายถึงข้อดี-ข้อเสียจากคณะกรรมการธิการในสภานิติบัญญัติแห่งสหพันธรัฐเมื่อปี พ.ศ. 2496 โดยในครั้งนั้น ได้อภิปรายทั้งระบบเสียงข้างมากธรรมดาและระบบสัดส่วน แต่ปรากฏว่าคณะกรรมการเลือกที่จะใช้รูปแบบเสียงข้างมาก

ธรรมา และยังคงใช้ระบบนี้มาโดยตลอด (Moten, 2007: 169) จึงอาจจะกล่าวในที่นี้ได้ว่า มาเลเซียนั้นเป็นอีกประเทศหนึ่งที่สามารถสร้างฉันทมติ (consensus) ในกติกการเลือกตั้งได้สำเร็จ ซึ่งถือเป็นจุดแข็งอย่างหนึ่งในการพัฒนาไปสู่การเป็นประชาธิปไตย

นอกจากนี้ ในการเลือกตั้งแต่ละครั้งแม้จะมีการแบ่งขั้วพรรคการเมือง ก่อนการเลือกตั้งจะเกิดขึ้นเพื่อช่วงชิงชัยชนะในการเลือกตั้ง โดยเป็นการแข่งขันระหว่างขั้วรัฐบาล Barisan Nasional (BN or National Front) นำโดยพรรค UMNO (United Malays National Organization) กับพรรคขั้วทางเลือก (Barisan Alternatif หรือ Alternative Front) ซึ่งเป็นฝ่ายค้าน แต่ผลการเลือกตั้งส่วนใหญ่เป็นฝ่ายรัฐบาลที่ได้คะแนนเสียงจากการเลือกตั้งอย่างท่วมท้นในทุกครั้ง ยกเว้นการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2561 ที่พรรคขั้วฝ่ายค้านสามารถชนะการเลือกตั้งเหนือฝ่ายรัฐบาลได้เป็นผลสำเร็จเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเลือกตั้ง มาเลเซีย โดยการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้ง ครั้งที่ 14 ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2561 ภายใต้ระบบเสียงข้างมากธรรมาหรือระบบพหุนิยม (Plurality Systems) ที่ผู้ได้คะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นที่หนึ่งจะได้รับเลือกตั้ง (the first-past-the-post: FPTP) โดยจัดการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต ๆ ละคน ดังเช่นที่เคยใช้มาก่อนหน้านี้ ซึ่งเป็นความสะดวกต่อการจัดการเลือกตั้ง และการนับคะแนน โดยไม่สนใจว่าผู้ได้รับเลือกตั้งจะได้คะแนนเท่าใด เพียงให้ได้คะแนนชนะเป็นที่หนึ่งในเขตเลือกตั้งก็ถือว่าสมบูรณ์แล้ว การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการแข่งขันกันระหว่างแนวร่วมพรรคการเมืองสำคัญ 3 กลุ่มใหญ่ ที่แข่งขันกันทั้งในระดับสภาของรัฐ 13 รัฐ ที่มีที่นั่งรวมกันกว่า 500 ที่นั่ง และในระดับรัฐบาลกลาง ที่มี 222 ที่นั่ง คู่แข่งสำคัญคือแนวร่วมพรรครัฐบาลและแนวร่วมพรรคฝ่ายค้าน ทั้ง 3 กลุ่ม แบ่งได้ดังนี้ (ปรามค์ทิพย์ ดาวเรือง, 2561)

1) *แนวร่วมพรรครัฐบาล “บีเอ็น”* หรือ Barisan Nasional นำโดยพรรคอัมโน ประกอบด้วย พรรคแนวร่วมใหญ่น้อยกว่า 10 พรรค เช่น พรรคเอ็มซีเอ (Malaysian Chinese Association-MCA) ตัวแทนชาวมมาเลเซียเชื้อสายจีน และพรรคเอ็มไอซี (Malaysian Indian Congress-MIC) ตัวแทนชาวมมาเลเซียเชื้อสายอินเดีย เป็นต้น

2) *แนวร่วมพรรคฝ่ายค้าน “ปากาตัน ฮาราปัน” (Pakatan Harapan-PH)* หรือ “แนวร่วมแห่งความหวัง” นำโดย ดร.มหาเธร์ โมฮัมหมัด และแพทย์หญิงวัน อาซีซะห์ ภรรยาของอันวาร์ อิบราฮิม ประกอบด้วย พรรคใหญ่ ๆ คือ พีเคอาร์ นำโดย วัน อาซีซะห์ พรรคดีเอพี (Democratic Action Party-DAP) ซึ่งมีฐานเสียงส่วนใหญ่เป็นชาวจีน พรรคอามานาห์ (Parti Amanah Negara-AMANAH) ซึ่งแยกตัวออกจากพรรคพาส และพรรคเบอร์ซาตู นำโดย ดร.มหาเธร์ โดยแนวร่วมพรรคฝ่ายค้านลงมติส่ง ดร.มหาเธร์ เป็นตัวเลือกให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แข่งกับนายนาจิบ ราซัค จากพรรคแนวร่วมฝ่ายรัฐบาล

3) *แนวร่วมแห่งสันติสุข (Gagasan Sejahtera)* นำโดยพรรคพาส (Parti Islam SeMalaysia-PAS) ซึ่งเป็นพรรคอิสลามที่มีฐานเสียงส่วนใหญ่เป็นชาวมลายูทางตอนเหนือของมาเลเซีย

การเลือกตั้งเกิดขึ้นเนื่องจากการตัดสินใจยุบสภา เมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2561 จากกรณีปัญหาข่าวการทุจริตคอร์รัปชันในรัฐบาลของอดีตนายกรัฐมนตรีนาจิบ ราซัค และเป็นการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันการเลือกตั้ง โดยมีการออกกฎหมายใหม่หลายฉบับที่มีผลกระทบต่อประชาชน และเพื่อเป็นการสร้างอุปสรรคแก่พรรคการเมืองฝ่ายตรงข้าม ผลการเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ 14 ที่ประกาศอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2561 ปรากฏว่า ผู้ที่ได้รับเลือกตั้ง คือ ขั้วของพรรคฝ่ายค้าน นำโดย ดร. มหาเธร์ โมฮัมหมัด

ชนะการเลือกตั้ง (ปีชวไทย, 2561) จึงได้จัดตั้งรัฐบาลแทนพรรครัฐบาลเดิมที่ครองอำนาจมายาวนานและได้สร้างปรากฏการณ์ใหม่สำหรับการเลือกตั้งให้เกิดขึ้นในมาเลเซีย ส่วนพรรคขั้วรัฐบาล (BN) นำโดย นายนาจิบ ได้ที่นั่ง 79 ที่นั่ง ในสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้ การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งที่มีการแข่งขันกันรุนแรง

อย่างไรก็ตาม แม้ ดร.มหาเธร์ จะเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหลังการเลือกตั้ง แต่ในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 สำนักข่าวรอยเตอร์ส รายงานว่า นายมหาเธร์ โมฮัมหมัด นายกรัฐมนตรีมาเลเซีย วัย 94 ปี ทูลเกล้าถวายหนังสือกราบบังคมทูลลาออกจากตำแหน่งต่อกษัตริย์มาเลเซีย การลาออกของ ดร.มหาเธร์ มีขึ้นท่ามกลางกระแสข่าวที่ว่าเขามีแผนจะตั้งรัฐบาลใหม่ที่ปราศจาก นายอันวาร์ อิบราฮิม ซึ่งก่อนหน้านี้ถูกวางตัวว่าจะเป็นคนที่มารับตำแหน่งต่อจากเขา เมื่อเขาดำรงตำแหน่งครบ 2 ปี ซึ่งหนึ่งเดือนก่อนหน้านั้น ดร.มหาเธร์ ประกาศว่าพร้อมจะลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของผู้นำจาก 4 พรรคการเมืองที่จับมือกันจัดตั้งกลุ่มพันธมิตรแห่งความหวัง (PH) ซึ่งบริหารประเทศในขณะนั้น (ปีชวไทย, 2563) เมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 เว็บไซต์สำนักนายกรัฐมนตรีมาเลเซีย ได้เผยแพร่แถลงการณ์สำนักพระราชวังประกาศแต่งตั้งนายมูห์ยิดดิน ยัสซิน ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดย นายมูห์ ยิดดิน เป็นประธานพรรคเบอร์ซาตู นับตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. 2559 ก่อนที่ ดร.มหาเธร์ จะเข้ามานั่งเก้าอี้ประธานพรรค ซึ่งก่อนหน้านี้ นายมูห์ยิดดินเคยเป็นสมาชิกพรรคองค์การสหชาติมาเลย์ (United Malays National Organization) หรือ UMNO (ไทยรัฐออนไลน์, 2563)

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางการระบาดของไวรัสโควิด-19 ที่ประเทศมาเลเซีย กำลังเผชิญเช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน นายมูห์ยิดดิน ยัสซิน นายกรัฐมนตรี ซึ่งดำรงตำแหน่งมาได้เพียง 1 ปีครึ่ง หรือประมาณ 17 เดือน

ประกาศลาออก เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2564 ต่อมาในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2564 สำนักข่าวแซนเนล นิวส์ เอเชีย รายงานว่า มีแถลงการณ์จากสำนักพระราชวังมาเลเซียว่า สุลต่าน अबดุลละห์ สุลต่าน আহมัด ซาห์ สมเด็จพระราชาธิบดีแห่งมาเลเซีย ตัดสินพระทัยเลือกนายอิสมาอิล ซาบรี ยาค็อบ จากพรรคอัมโน (UMNO) อดีตรองนายกรัฐมนตรี ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาเลเซียคนใหม่หลังจากที่สมาชิกสภา 114 คน (จากทั้งหมด 220 เสียง) มีมติเสนอชื่อ นายอิสมาอิล ซาบรี ยาค็อบ ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (ประชาชาติธุรกิจ, 2564) การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายอิสมาอิล ซาบรี ยาค็อบ ถือเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่สามหลังการเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2561 การเปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองในช่วงเวลานี้ของมาเลเซียอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนหน้านี้ แต่เป็นที่น่าจับตามองว่า นี่จะเป็นครั้งสำคัญที่สะท้อนความเข้มแข็งของพรรค UMNO ในการเมืองมาเลเซียที่แม้จะแพ้การเลือกตั้ง แต่ท้ายที่สุดก็กลับมาเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลได้อีกครั้ง

2.3 ระบบพรรคการเมืองและเสถียรภาพทางการเมืองมาเลเซีย

พรรคการเมืองมาเลเซียนั้นถูกแบ่งออกเป็น 2 ชั่ว คือ ระหว่างชั่วคราวกับพรรคชั่วคราวเลือก ซึ่งเป็นฝ่ายค้านตั้งที่กล่าวไปข้างต้น อย่างไรก็ตาม หากพิจารณา ระบบพรรคการเมืองของมาเลเซีย โดยในที่นี้ขอกกล่าวถึงระบบพรรคการเมืองหลังการเลือกตั้งทั่วไป 5 ครั้งที่ผ่านมา ซึ่งเป็นการเลือกตั้ง ครั้งที่ 10-14 ได้แก่ การเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2542, 2547, 2551, 2556 และ 2561 จะเห็นว่า ระบบพรรคการเมืองของมาเลเซียสะท้อนการมีระบบพรรคเด่นพรรคเดียวภายใต้การนำของพรรค UMNO มาโดยตลอด แต่ในระยะหลังค่อย ๆ ปรับสู่ระบบสองพรรคและระบบหลายพรรค โดยเฉพาะการเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2561

ที่ดูเหมือนว่าระบบพรรคการเมืองรูปแบบเดิมจะถูกแทนที่โดยระบบหลายพรรคการเมือง ซึ่งก็ทำให้เห็นปัญหาการขาดเสถียรภาพของรัฐบาลเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากการเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2561 ที่นำมาสู่การเปลี่ยนตัวนายกรัฐมนตรีถึง 3 คน และการเปลี่ยนชั่วคราวทางการเมืองที่ฝ่ายค้านซึ่งเป็นรัฐบาลเดิมกลับเข้าสู่อำนาจอีกครั้ง ในที่นี้จะกล่าวถึงผลการเลือกตั้ง 5 ครั้งที่ผ่านมา เพื่อแสดงให้เห็นระบบพรรคการเมืองของมาเลเซีย ดังนี้

การเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2542 มีพรรคการเมือง 2 ชั่ว ได้รับเลือกตั้งระหว่างชั่วคราวรัฐบาล Barisan Nasional (National Front) นำโดยพรรค UMNO ได้รับเลือกตั้ง 147 ที่นั่ง และพรรคชั่วคราวเลือก (Barisan Alternatif หรือ Alternative Front) ซึ่งเป็นฝ่ายค้านได้รับเลือกตั้ง 4 พรรคการเมือง ได้แก่ Islamic Party of Malaysia ได้ 27 ที่นั่ง Democratic Action Party (DAP) ได้ 10 ที่นั่ง National Justice Party ได้ 5 ที่นั่ง และ Parti Bersatu Sabah ได้ 3 ที่นั่ง รวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสิ้น 192 ที่นั่ง ซึ่งมาจากพรรคชั่วคราวรัฐบาล 147 ที่นั่ง และพรรคชั่วคราวเลือก 45 ที่นั่ง (Kertayuda, 2015) เมื่อคำนวณหาจำนวนพรรคการเมืองที่มีนัยสำคัญมีค่าเท่ากับ 1.639

การเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2547 ผลการเลือกตั้งพบว่า ขั้วรัฐบาล Barisan Nasional (Coalition of 13 political parties) ได้ 198 ที่นั่ง Democratic Action Party (DAP) ได้ 12 ที่นั่ง ขั้วทางเลือก หรือ Alternative Front (Coalition of Islamic Party of Malaysia & People's Justice Party) ได้เพียง 8 ที่นั่ง และอื่น ๆ อีก 1 ที่นั่ง รวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสิ้น 219 ที่นั่ง (Kertayuda, 2015) โดยพรรคชั่วคราวยังคงมีชัยชนะเหนือฝ่ายตรงข้ามอย่างท่วมท้น เมื่อคำนวณหาจำนวนพรรคการเมืองที่มีนัยสำคัญมีค่าเท่ากับ 1.222 ลดลงจากการเลือกตั้ง

ในปี พ.ศ. 2542 ซึ่งยิ่งตอกย้ำการมีระบบพรรคเด่นพรรคเดียวที่ชัดเจนภายใต้การนำของพรรค UMNO ซึ่งเป็นพรรคการเมืองหลักในฝ่ายชั่วคราว

การเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2551 เพื่อเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนทั้งสิ้น 222 ที่นั่ง ผลการเลือกตั้งฝ่ายชั่วคราว Barisan Nasional ได้ที่นั่งลดลง โดยได้รับเลือกตั้ง 140 ที่นั่ง ขณะที่แนวร่วมทางเลือกหรือ Pakatan Rakyat (PKR or People's Front) ได้ 82 ที่นั่ง ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในครั้งนี้ (Kertayuda, 2015) เมื่อคำนวณหาจำนวนพรรคการเมืองที่มีนัยสำคัญมีค่าเท่ากับ 1.873 ปรากฏการณ์นี้สะท้อนการได้รับเลือกตั้งของฝ่ายชั่วคราวที่ลดลงที่อาจจะหมายถึงปัญหาเสถียรภาพของรัฐบาลและเสถียรภาพทางการเมืองของมาเลเซีย รวมถึงความชอบธรรมในการเป็นรัฐบาลของพรรคแกนนำรัฐบาล เช่น พรรค UMNO

การเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2556 การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้ง ครั้งที่ 13 ของมาเลเซีย ฝ่ายชั่วคราว Barisan Nasional ภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรีนาจิบ ราซัค ได้รับชัยชนะเหนือพรรคแนวร่วมฝ่ายค้าน การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งที่ดุเดือดและสูสีที่สุด ฝ่ายชั่วคราว Barisan Nasional ได้รับชัยชนะ 133 ที่นั่ง Democratic Action Party (DAP) ได้ 38 ที่นั่ง และ Parti Islam (PAS or Islamic Party) ได้ 30 ที่นั่ง (IDE-JETRO, 2013) เมื่อคำนวณหาจำนวนพรรคการเมืองที่มีนัยสำคัญมีค่าเท่ากับ 2.410 ตัวเลขนี้แสดงให้เห็นว่าระบบพรรคการเมืองมีปรากฏการณ์เข้าใกล้ระบบหลายพรรคการเมือง ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าจับตามองว่า จะนำไปสู่ปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองมากขึ้นเพียงใด

และการเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2561 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ 14 ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น โดยผลการเลือกตั้ง ฝ่ายชั่วคราว Barisan Nasional ได้ 79 ที่นั่ง Parti Keadilan Rakyat (PKR or People's Justice Party) ได้ 104 ที่นั่ง

Parti Islam SeMalaysia (PAS) ได้ 18 ที่นั่ง Democratic Action Party (DAP) ได้ 9 ที่นั่ง WARISAN ได้ 8 ที่นั่ง BEBAS ได้ 3 ที่นั่ง และ SOLODARITI ได้ 1 ที่นั่ง รวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 222 ที่นั่ง (PRU14 Pilihan Raya Umum Malaysia, 2018) เมื่อคำนวณหาจำนวนพรรคการเมืองที่มีนัยสำคัญมีค่าเท่ากับ 2.809

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ต้องพิจารณาสำหรับระบบพรรคการเมืองของมาเลเซียนั้น นอกจากระบบการเลือกตั้งแบบพหุนิยมที่มักเอื้อต่อพรรคการเมืองใหญ่มากกว่า พรรคการเมืองขนาดเล็กซึ่งทำให้ระบบพรรคการเมืองมีจำนวนไม่มากแล้วยังพบว่าการที่พรรค UMNO ชนะการเลือกตั้งมาโดยตลอด ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการมีฐานคะแนนเสียงจากชาวมลายูหรือมุมิบุตรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของสังคม และการครองอำนาจอย่างยาวนานของพรรคนี้นับจากการได้รับเอกราชเป็นต้นมา ทำให้สามารถสร้างอิทธิพลและกำหนดเงื่อนไขที่เอื้อต่อชัยชนะได้ไม่ยาก เช่น การกระจายผู้ลงคะแนนระหว่างเขตเลือกตั้งต่าง ๆ อย่างไม่เสมอภาคกัน (malapportionment) โดยเฉพาะในพื้นที่ฐานคะแนนเสียงของพรรค UMNO ในเขตชนบท ตัวอย่างเช่น เขตเลือกตั้งที่เล็กที่สุด (ปุตราจายา) กับเขตเลือกตั้งที่ใหญ่ที่สุด (เมืองกาปารินโซลิ่งอร์) ซึ่งคิดเป็น 1 ที่นั่งเท่ากัน แต่มีผู้มีสิทธิเลือกตั้งต่างกัน 9 เท่า เป็นต้น วิธีการเช่นนี้ส่งผลให้พรรค UMNO ได้ที่นั่งในสภาจำนวนมาก ทั้งที่สัดส่วนคะแนนเสียงที่ได้รับเมื่อเทียบกับพรรคการเมืองฝ่ายค้านมีจำนวนใกล้เคียงกัน (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2563: 46-50)

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาจะพบว่า กรณีระบบการเลือกตั้งของไทยและมาเลเซีย แม้จะใช้ระบบพหุนิยม (Plurality Systems หรือระบบเสียงข้างมากธรรมดา) ที่ “ผู้ได้คะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นที่หนึ่งจะได้รับเลือกตั้ง” (the first-past-the-post: FPTP) แต่ระบบการเลือกตั้งของไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา เปลี่ยนมาใช้ระบบผสม และมีการเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดของระบบการเลือกตั้งบ่อยครั้ง โดยยึดโยงกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่นำมาสู่การรัฐประหารและการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ รวมถึงการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ขณะที่มาเลเซียใช้การเลือกตั้งแบบแบ่งเขต ๆ ละคนเสียงข้างมากธรรมดาโดยตลอด ซึ่งนอกจากจะส่งผลให้เกิดความต่อเนื่องของการใช้ระบบการเลือกตั้งนี้แล้ว ยังสะท้อนการมีฉันทมติเกี่ยวกับกติกาการเลือกตั้งอีกด้วย ซึ่งจะส่งผลดีต่อการยอมรับในความชอบธรรมของกติกาเลือกตั้งและผลของการเลือกตั้ง นอกจากนี้ ระบบการเลือกตั้งของมาเลเซีย น่าจะเอื้อต่อการเกิดระบบพรรคการเมืองน้อยพรรคมากกว่าไทย ซึ่งก็เป็นตามสมมติฐานของการใช้ระบบเลือกตั้งแบบพหุนิยม ดังนั้น จากปัจจัยนี้น่าจะส่งผลต่อ การมีเสถียรภาพทางการเมืองที่มากกว่าด้วย

กรณีระบบพรรคการเมือง พบว่า พรรคการเมืองไทยนั้นมักจะมีจุดเริ่มต้น จากตัวบุคคลหรือคนบางกลุ่มที่ต้องการมีอิทธิพลหรือเข้าสู่อำนาจทางการเมือง ซึ่งอาจจะเป็นอีกหนึ่งประเด็นสำคัญที่ควรจะศึกษาอีก เพราะหากจุดเริ่มต้นของการก่อตั้งพรรคการเมืองเป็นไปด้วยวัตถุประสงค์นี้ การพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันทางการเมืองของพรรคการเมืองจะเกิดขึ้นได้ยาก และส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องและประสิทธิภาพในการแสดงบทบาทของพรรคการเมือง อีกทั้งพรรคการเมืองจะขาดความมั่นคงหากว่าบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้จัดตั้งพรรคการเมืองไม่ดำรงอยู่กับพรรคการเมืองหรือหมดอำนาจบริหารทางการเมือง

นอกจากนี้ การรัฐประหารและการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญและกติกาการเลือกตั้งบ่อยครั้งก็นำมาสู่เหตุผลสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อให้พรรคการเมืองอ่อนแอจากความไม่ต่อเนื่องในการแสดงบทบาทหน้าที่ด้วยเช่นกัน

ในขณะที่การเกิดขึ้นของพรรคการเมืองของมาเลเซียนั้นแตกต่างไปจากของไทย โดยพรรคการเมืองของมาเลเซียนั้นถือกำเนิดอย่างมีเป้าหมายเพื่อส่วนรวมจากการรวมตัวบนพื้นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์มลายูและจีน เพื่อร่วมกันสร้างชาติภายหลังได้รับเอกราช โดยวิธีประสานประโยชน์ร่วมกัน ลักษณะเช่นนี้ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและความชอบธรรมให้กับบทบาทของพรรคการเมือง นอกจากนี้การที่การเมืองมาเลเซียมีเสถียรภาพทางการเมืองและอาจจะเรียกได้ว่าปลอดภัยจากการรัฐประหารหรือการแทรกแซงทางการเมืองของทหารหรือกองทัพได้สร้างความต่อเนื่องให้กับการแสดงบทบาทของพรรคการเมือง สิ่งนี้แตกต่างกับกรณีของไทยดังที่กล่าวข้างต้น

หากพิจารณาจำนวนพรรคการเมืองที่มีนัยสำคัญ หรือ Effective Number of Party-ENP ย้อนหลังจากการเลือกตั้งทั่วไป 5 ครั้งของทั้งสองประเทศนี้ พบความแตกต่างกันในบางช่วงเวลาชัดเจน กล่าวคือ กรณีของไทยการเลือกตั้งทั้ง 5 ครั้งนี้ใช้ระบบผสมระหว่างระบบสัดส่วนและระบบเขตเสียงข้างมากธรรมดา หรือพหุนิยม แต่มีความแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดดังที่กล่าวข้างต้น โดยพบค่า ENP จากการคำนวณในการเลือกตั้งทั่วไปทั้ง 4 ครั้งที่ผ่านมา คือ การเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544, 2550, 2554 และ 2562 บ่งชี้ลักษณะการเป็นระบบหลายพรรคการเมือง ยกเว้น การเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2548 ที่สะท้อนลักษณะพรรคเด่นพรรคเดียวนั้นหมายความว่า การใช้ระบบผสมแม้จะมีทั้งระบบเขตเสียงข้างมากธรรมดาที่เอื้อต่อพรรคการเมืองใหญ่และอาจจะนำไปสู่ระบบน้อยพรรคการเมือง แต่เมื่อผสมกับระบบสัดส่วนที่เอื้อต่อพรรคการเมืองขนาดเล็ก โอกาสจะมีระบบ

หลายพรรคการเมืองเกิดขึ้นได้มากกว่าการมีระบบน้อยพรรค โดยเฉพาะระบบการเลือกตั้งแบบจัดสรรปันส่วนผสมที่ใช้ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2562

อย่างไรก็ตาม การมีระบบน้อยพรรคภายใต้ระบบเลือกตั้งผสมของไทย ก็อาจจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้ หากมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เอื้อเข้ามาหนุนเสริม เช่น ความนิยมในพรรคการเมืองใดการเมืองหนึ่งในวงกว้างหรือการยุบรวมพรรคการเมือง เช่นที่เกิดขึ้นกับพรรคไทยรักไทย และผลการเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2548 ที่ค่า ENP เท่ากับ 1.168 ซึ่งสะท้อนลักษณะการมีระบบพรรคเด่นพรรคเดียวนอกจากนี้สูตรการคำนวณจำนวนที่นั่ง การเกิดขึ้นของพรรคการเมืองใหม่ ๆ ที่มีฐานคะแนนเสียงเฉพาะกลุ่ม และระบบการเลือกตั้งที่ไม่เอื้อต่อพรรคการเมืองขนาดใหญ่ก็สามารถส่งผลต่อจำนวนระบบพรรคการเมืองได้เช่นเดียวกัน ดังเช่นกรณีผลการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2562 ดังที่กล่าวข้างต้น ส่วนระบบพรรคการเมืองมาเลเซียซึ่งใช้ระบบเลือกตั้งแบบเขต ๆ ละคนเสียงข้างมากธรรมดาหรือพหุนิยม พบค่า ENP ที่สะท้อนระบบพรรคเด่นพรรคเดียว และขยับไปสู่แนวโน้มการมีระบบสองพรรคในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2551 และการเลือกตั้ง 2 ครั้งหลังคือการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2556 และ 2561 มีแนวโน้มไปสู่ระบบหลายพรรคการเมือง อย่างไรก็ตาม การเกิดระบบพรรคเด่นพรรคเดียวของมาเลเซียอาจเกิดจากการสะท้อนความเป็นตัวแทนของพรรค UMNO ต่อกลุ่มภูมิบุตรซึ่งเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของสังคม และการอยู่ในอำนาจอย่างยาวนานที่สามารถสร้างอิทธิพลต่อการกำหนดเขตเลือกตั้งเพื่อให้ได้เปรียบเหนือคู่แข่ง เป็นต้น

ดังนั้น หากพิจารณาความสัมพันธ์ของระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมือง พบว่า ระบบพรรคการเมืองของมาเลเซียหากพิจารณาจากแนวคิดของ Sartori มีลักษณะเป็นระบบพรรคเด่นพรรคเดียว (predominant-party systems) คือ การมีระบบพรรคการเมืองที่ แม้มีหลายพรรคแต่จะมีเพียง

พรรคเดียวที่มีความโดดเด่นและเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลมาโดยตลอด ซึ่งระบบพรรคการเมืองแบบนี้ส่งผลให้รัฐบาลมีเสถียรภาพ และระบบพรรคแบบนี้ยังสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างระบบเลือกตั้งและระบบพรรคการเมืองดังที่กล่าวไปแล้วว่า ระบบเลือกตั้งแบบพหุนิยมเอื้อต่อพรรคการเมืองขนาดใหญ่ และมีนำไปสู่ระบบน้อยพรรคการเมือง อย่างไรก็ตาม ค่า ENP หลังการเลือกตั้ง 2 ครั้ง หลังที่ผ่านมามี คือ การเลือกตั้งปี พ.ศ. 2556 และ 2561 ปรากฏการณ์นี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่น่าสนใจสำหรับปรากฏการณ์ทางการเมืองของมาเลเซียว่า แนวโน้มระบบพรรคการเมืองเช่นนี้จะส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมืองหรือไม่ หรือจะเป็นเพียงเหตุการณ์เฉพาะหน้าเท่านั้น โดยจะกลับไปสู่เสถียรภาพทางการเมืองภายใต้ระบบพรรคเด่นพรรคเดียวเช่นที่เกิดขึ้นมาโดยตลอดก่อนหน้านี้ หลังจากทีอำนาจทางการเมืองกลับไปสู่การบริหารของชั่วคราวรัฐบาลที่นำโดยพรรค UMNO อีกครั้งแม้ฝ่ายนี้จะพ่ายแพ้ในการเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2561

สาระสำคัญข้างต้นสามารถนำเสนอรายละเอียดค่า ENP เปรียบเทียบประเทศไทยและมาเลเซีย ได้ดังภาพ

ตารางที่ 1 ตารางแสดงค่า ENP เปรียบเทียบประเทศไทยและมาเลเซีย

ไทย		มาเลเซีย	
ปีที่เลือกตั้ง (พ.ศ.)	ค่า ENP	ปีที่เลือกตั้ง (พ.ศ.)	ค่า ENP
2544	3.049	2542	1.639
2548	1.168	2547	1.222
2550	2.801	2551	1.873

ไทย		มาเลเซีย	
ปีที่เลือกตั้ง (พ.ศ.)	ค่า ENP	ปีที่เลือกตั้ง (พ.ศ.)	ค่า ENP
2554	2.58	2556	2.410
2562	5.714	2561	2.809

ที่มา: คำนวณโดยผู้เขียน โดยใช้สูตรของ Laakso & Taagepera (1979: 3-27) ซึ่งข้อมูลสถิติผลการเลือกตั้งของไทยได้มาจากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง และข้อมูลสถิติผลการเลือกตั้งของมาเลเซีย รวบรวมมาจากงานของ Kertayuda (2015); IDE-JETRO (2013); PRU14 Pilihan Raya Umum Malaysia (2018)

ข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบจากบทความวิจัยฉบับนี้ สะท้อนให้เห็นบทบาทของระบบการเลือกตั้งต่อระบบพรรคการเมืองและเสถียรภาพทางการเมือง แม้ว่าอาจจะมีปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่อาจเกิดขึ้น และสิ่งหนึ่งที่สำคัญสำหรับการออกแบบระบบการเลือกตั้งที่ดีคือ การคำนึงถึงความเสมอภาคเท่าเทียม ประสิทธิภาพในการคัดสรรตัวแทนของประชาชน ซึ่งสะท้อนลักษณะความเป็นประชาธิปไตย

นอกจากนี้ ในส่วนของพรรคการเมืองเอง ประเด็นที่ควรจะต้องให้ความสำคัญนอกจากชัยชนะในการเลือกตั้งแล้ว การพัฒนาความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมืองน่าจะเป็นโจทย์ที่สำคัญด้วยเช่นกันที่จะสนับสนุนประสิทธิภาพ

ในการแสดงบทบาทของพรรคการเมือง เพื่อให้พรรคการเมืองกลายเป็นสถาบันทางการเมืองที่เข้มแข็งและสามารถจรรโลงประชาธิปไตยเอาไว้ได้ และประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาวิจัยต่อไปในอนาคตสำหรับผู้ที่มีสนใจเกี่ยวกับระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมืองคือประเด็นที่ว่า ระบบการเลือกตั้งและระบบพรรคการเมืองแบบใดเหมาะสมกับบริบทการเมืองของไทย รวมถึงการเพิ่มกรณีศึกษาเปรียบเทียบ โดยเฉพาะประเทศที่ใช้ระบบเลือกตั้งผสมระหว่างระบบสัดส่วนและระบบเขต เพื่อพิจารณาผลลัพธ์ของระบบดังกล่าวนี้ที่ดูเหมือนจะเป็นระบบที่นับตั้งแต่การเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา จะถูกนำมาใช้เป็นกติกาสำหรับการเลือกตั้งของไทยมาโดยตลอด

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงการต่างประเทศ. (2565). **มาเลเซีย**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <https://www.mfa.go.th/th/content/5d5bcc1c15e39c306000a005?cate=5d5bcb4e15e39c3060006870>.
- กฤษฎ เอื้อวงศ์. (2547). “พรรคการเมืองและการเลือกตั้งในประเทศมาเลเซีย.” ใน สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. **วารสารพรรคการเมืองสัมพันธ์**, 9(5).
- จรัญ มะลูลีม. (2562). “ตะโตะ ศรี มหฺภิร โมฮัมมัด ตอนที่ 6 “เสถียรภาพมาเลเซีย.” ใน **มติชนสุดสัปดาห์**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก https://www.matichonweekly.com/column/article_124208. (เข้าถึงวันที่ 25 มิถุนายน 2562).
- จิราภรณ์ ดำจันทร์. (2562). **ประชาธิปไตยที่ไม่ตั้งมั่น**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2563). **รู้จัก ‘มุห์ยิดดิน ยัสซิน’ เคยโดนถอดจากพรรคอัมโน** **นายกฯใหม่มาเลเซีย**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/news/foreign/1783731>.
- บีบีซีไทย. (2561). **เลือกตั้งมาเลเซีย 2018: มหาเธร์นำแนวร่วมฝ่ายค้านคว้าชัยได้จัดตั้งรัฐบาล**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <https://www.bbc.com/thai/international-44049794>. (เข้าถึงวันที่ 2 มิถุนายน 2562).

ปีซีไทย. (2563). มหาเธร์ โมฮัมหมัด ลาออกจากตำแหน่งนายฯ มาเลเซีย.

[ออนไลน์]. สืบค้นจาก <https://www.bbc.com/thai/international-51610181>. (เข้าถึงวันที่ 5 เมษายน 2563).

ประจักษ์ ก้องกีรติ (บรรณาธิการ). (2555). การเมืองว่าด้วยการเลือกตั้ง:

วาทกรรม อำนาจ และพลวัตชนบทไทย. กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.

_____ (2563). When We Vote: พลวัตการเลือกตั้งและ

ประชาธิปไตยในอาเซียน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

ประชาชาติธุรกิจ. (2564). มาเลเซีย ได้นายกรัฐมนตรีคนใหม่แล้ว. [ออนไลน์].

สืบค้นจาก <https://www.prachachat.net/world-news/news-743844>.

ปรานค์ทิพย์ ดาวเรือง. (2561). “เลือกตั้งมาเลเซีย 2018: ‘มารดาแห่งการ

เลือกตั้งหึ่งปวง.” ใน ปีซีไทย. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก

<https://www.bbc.com/thai/international-44033143>.

(เข้าถึงวันที่ 5 มิถุนายน 2562).

วิชัย ตันศิริ. (2543). การปฏิรูปการเมืองไทย: มุมมองของการศึกษา

เปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. (2545). “ไทย.” ใน สีดา สอนศรี (บรรณาธิการ).

พรรคการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: ศึกษาเฉพาะประเทศ

อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย และมาเลเซีย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมบัติ จันทรวงศ์. (2552). “พรรคการเมืองกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย”. วารสารพรรคการเมืองสัมพันธ์, 14(2).

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2544). ข้อมูล สถิติ และผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544. กรุงเทพฯ: เดอะ มาสเตอร์ เจอร์นัล จำกัด.

_____ (2548). การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วไป เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก https://www.ect.go.th/ect_th/download/article/article_20160713115155.pdf. (เข้าถึงวันที่ 1 เมษายน 2562).

_____ (2550). ข้อมูลสถิติ และผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2550. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก https://www.ect.go.th/ect_th/download/article/article_20170509150020.pdf. (เข้าถึงวันที่ 1 เมษายน 2562).

_____ (2554). ข้อมูลสถิติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก https://www.ect.go.th/ect_th/download/article/article_20170405163102.pdf. (เข้าถึงวันที่ 2 เมษายน 2562).

_____ (2562). ข้อมูลสถิติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2562. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก https://www.ect.go.th/ect_th/download/article/article_20201002121233.pdf. (เข้าถึงวันที่ 25 เมษายน 2562).

สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์. (2553). “บทที่ 4 พรรคการเมือง และระบบพรรคการเมือง”. เอกสารประกอบการสอนรายวิชาการเมืองการปกครองเปรียบเทียบ. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____ (2561). ระบบเลือกตั้งเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.

ภาษาอังกฤษ

Abbott, J. P. (2009). “Malaysia’s transitional moment? Democratic transition theory and the problem of Malaysian exceptionalism”. *South East Asia Research*, 17(2): 175-199.

Association of Southeast Asian Nations, (2020). **Significance of the ASEAN Charter**. [Online]. Retrieved from <https://asean.org/about-asean/asean-charter/>. (Accessed 5 June 2021).

Birch, S. (2001). “Electoral Systems.” In Clarke, B. P. & Foweraker, J. (eds.). **Encyclopedia of Democracy**. London: Routledge.

Duverger, M. (1963). **Political Parties: Their Organization and Activity in the Modern State**. London: Methuen. New York: Wiley.

_____ (1972). **Factors in a Two-Party and Multiparty System. in Party Politics and Pressure Groups**. New York: Thomas Y. Crowell.

- Economist Intelligence. (2021). **Democracy Index 2021: the China challenge**. [Online]. Retrieved from https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2021/?utm_source=economist&utm_medium=daily_chart&utm_campaign=democracy-index-2021.
- Eulau, H., Webb, P. D. & Gibbins, R. (2020). “election”. **Encyclopedia Britannica**. [Online]. Retrieved from <https://www.britannica.com/topic/election-political-science>. Accessed 10 June 2022. (Accessed 26 June 2021).
- Freedom House. (2004). **Freedom in the World: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties**. New York: Freedom House.
- Goodman, W. (1957). **The Two-party System in the United States**. New York.: D. Van Nostrand Company.
- IDE-JETRO. (2013). **MALAYSIA: 13th General Election: An overview**. [Online]. Retrieved from https://www.ide.go.jp/English/Research/Region/Asia/201305_khoo.html. (Accessed 5 June 2021).
- Kertayuda, S. M. (2015). **Factors that influence the effective number of political parties in Southeast Asian countries**. [Online]. Retrieved from

https://commons.lib.niu.edu/bitstream/handle/10843/18603/Kertayuda_niu_0162M_12425.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

- Ku, S. C. Y. (2002). “The Political Economy of Transformation Taiwan and Southeast Asia”. **World Affairs**, 165(2): 59-78.
- Laakso, M. & Taagepera, R. (1979) “Effective Number of Parties: A Measure with Application to West Europe”. **Comparative Political Studies**, 12: 3-27.
- Mill, J. S. (1925). **A System of Logic**. London: Longman, Green, and Co.
- Moten, A. R. (2007). **Government and Politics in Malaysia**. Singapore: CENGAGE Learning.
- PRU14 Pilihan Raya Umum Malaysia. (2018). **Keputusan Terkini Parlimen**. [Online]. Retrieved from <http://pru14.spr.gov.my/#!/home>. (Accessed 5 June 2021).
- Sartori, G. (1997). **Comparative Constitutional Engineering: An Inquiry into Structures, Incentives, and Outcomes**. New York: New York University Press.
- Schattschneider, E.E. (1942). **Party Government**. New York: Holt, Rinehart, and Winston.
- Wiarda, H. J. (2005). **Comparative politics: Critical concepts in political science Volume I**. London: Routledge.